

BOŠ
БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

UDRUŽENJE
SVETIONIK

#EY
ЗА ТЕБЕ

● PREPORUKE • NOVI PAZAR • 2026

12

PREPORUKA

za lokalne aktere

ZA UNAPREĐENJE PODRŠKE SOCIJALNO UGROŽENIM GRAĐANIMA U NOVOM PAZARU

Na osnovu istraživanja „Međusektorska saradnja u pružanju podrške socijalno ugroženim građanima u Novom Pazaru“

Bolja saradnja

Dostupnije usluge

Jasnije informacije

Lakše upućivanje korisnika

Jači kapaciteti

МЛАДИ
ПОЉОПРИВРЕДНИЦИ
СРБИЈЕ

Friedrich
Ebert
Stiftung

PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE PODRŠKE SOCIJALNO UGROŽENIM GRAĐANIMA U NOVOM PAZARU

Dokument zasnovan na istraživanju

„Međusektorska saradnja u pružanju podrške socijalno ugroženim građanima u Novom Pazaru“ – perspektive udruženja, institucija i građana.

Izdavač:

NVO Svetionik

Adresa:

Šabana koče 11, 36300 Novi Pazar, Srbija

Internet:

www.svetionik.rs

U ime izdavača:

Mirza Aličković

Projekat:

„Zajedno za prava i podršku: Zajednički glas ka pristupačnijoj socijalnoj zaštiti“

Namena dokumenta

Ovaj dokument predstavlja praktični nastavak istraživanja: ključne nalaze pretvara u konkretne preporuke, prioritete i naredne korake za lokalne aktere.

Novi Pazar, 2026.

Sadržaj

1. O publikaciji	3
2. Ključni nalazi istraživanja	4
3. Cilj preporuka	5
4. Preporuke	6
5. Prioriteti za početak sprovođenja	9
6. Uloge ključnih aktera u sprovođenju preporuka	10
7. Naredni koraci	11
8. Osnov i ograničenja preporuka	12
9. Zaključna poruka	13
10. O projektu	14

1. O publikaciji

Ovaj dokument predstavlja sažet prikaz preporuka proisteklih iz istraživanja „Međusektorska saradnja u pružanju podrške socijalno ugroženim građanima u Novom Pazaru“, koje je analiziralo uloge, kapacitete i međusobne odnose humanitarnih organizacija, lokalne samouprave i sistema socijalne zaštite u pružanju podrške socijalno ugroženim građanima.

Istraživanje je zasnovano na kombinovanom metodološkom pristupu sa dominantnom kvalitativnom komponentom. Centralni deo čini pet polustrukturisanih intervjua sa predstavnicima humanitarnih organizacija, lokalne samouprave i stručnjakom sa dugogodišnjim iskustvom u sistemu socijalne zaštite. Nalazi su dopunjeni analizom odabranih rezultata ankete među 363 ispitanika, kao i pregledom javno dostupnih institucionalnih, normativnih i stručnih izvora.

Glavna poruka istraživanja

Novi Pazar raspolaže važnim resursima za podršku socijalno ugroženim građanima, ali postoji prostor za unapređenje dostupnosti socijalnih usluga, kapaciteta formalnog sistema i praktične saradnje među akterima.

Preporuke predstavljene u ovom dokumentu ne polaze od potrebe za stvaranjem potpuno novog sistema, već od boljeg korišćenja i povezivanja postojećih kapaciteta, jačanja socijalnih usluga i institucija, unapređenja dostupnosti prava i podrške, jasnije podele odgovornosti i razvoja praktičnih mehanizama saradnje između javnog i civilnog sektora.

Dokument je prvenstveno namenjen Gradu Novom Pazaru, Centru za socijalni rad, humanitarnim organizacijama i drugim organizacijama civilnog društva, licenciranim pružaocima socijalnih usluga, Nacionalnoj službi za zapošljavanje, obrazovnim i zdravstvenim ustanovama, donatorima i drugim akterima koji mogu doprineti unapređenju lokalnog sistema podrške.

2. Ključni nalazi istraživanja

85,1%

ispitanika pozitivno ocenjuje rad humanitarnih organizacija

41,9%

saradnju organizacija i institucija ocenjuje kao slabu

83,2%

iskazuje visoko poverenje da donacija stiže korisniku

67,2%

transparentnost organizacija smatra veoma važnom

- **Postojanje prava ili usluge ne znači i stvarnu dostupnost.** Prepreke mogu biti nedostatak informacija, procedure, dokumentacija, ograničena pokretljivost ili udaljenost od pružaoca.
- **Kapaciteti pojedinih socijalnih usluga ne odgovaraju uvek prepoznatim potrebama.** Poseban izazov postoji kod usluga koje zahtevaju kontinuitet i terenski rad.
- **Humanitarne organizacije imaju važnu, ali dopunsku ulogu.** Njihove prednosti su blizina građanima, fleksibilnost i brzo reagovanje, ali ne mogu zameniti prava i kontinuirane usluge formalnog sistema.
- **Saradnja postoji, ali nije dovoljno sistematizovana.** Upućivanje korisnika i razmena informacija često zavise od ličnih kontakata i pojedinačnih inicijativa.
- **Jednokratna pomoć je važna, ali nije dovoljna za dugotrajne probleme.** Kod ponavljajućih potreba potrebno je proceniti postoji li stabilniji oblik podrške.
- **Deo korisnika ostaje nedovoljno vidljiv.** Posebno su izloženi stariji samci, slabo pokretne osobe, građani bez porodične podrške i stanovnici udaljenih naselja.
- **Transparentnost mora biti povezana sa zaštitom dostojanstva korisnika.** Javno izveštavanje treba da pokaže rezultate bez nepotrebnog izlaganja identiteta i ličnih okolnosti korisnika.

3. Cilj preporuka

Preporuke su usmerene na praktično unapređenje postojećeg sistema podrške socijalno ugroženim građanima u Novom Pazaru. One neposredno proizlaze iz nalaza istraživanja i zasnivaju se na potrebi da se postojeći kapaciteti institucija, organizacija civilnog društva i drugih lokalnih aktera bolje koriste i međusobno povežu.

Preporuke treba da doprinesu:

- većoj dostupnosti socijalnih prava i usluga, posebno za građane koji teže dolaze do informacija, institucija i terenske podrške;
- jačanju kapaciteta lokalnog sistema socijalne zaštite, uključujući razvoj postojećih i novih socijalnih usluga;
- unapređenju saradnje i upućivanja korisnika između Grada, Centra za socijalni rad, humanitarnih organizacija i drugih pružalaca podrške;
- povezivanju hitne i jednokratne pomoći sa stabilnijim oblicima podrške kada potrebe i mogućnosti korisnika to opravdavaju;
- jačanju profesionalnih, organizacionih i etičkih standarda humanitarnog rada, uz veću transparentnost i zaštitu privatnosti i dostojanstva korisnika.

Krajnji cilj

Da građanin koji se obrati bilo kojoj tački podrške lakše dođe do odgovarajućeg prava, usluge ili drugog oblika pomoći i da podrška bude dostupnija, pravovremenija, bolje koordinisana i prilagođenija stvarnim potrebama.

Preporuke ne podrazumevaju da jedan akter preuzme ulogu drugog. Njihov cilj je jasnija podela odgovornosti i funkcionalnije povezivanje različitih uloga: institucija koje raspolažu pravima i stručnim ovlašćenjima, lokalne samouprave koja planira i finansira usluge i organizacija koje kroz terenski rad, fleksibilnost i neposredan kontakt sa građanima mogu dopuniti formalni sistem.

PREPORUKE

za unapređenje podrške socijalno ugroženim građanima u Novom Pazaru

1

Uspostaviti stalni lokalni mehanizam međusektorske saradnje

Istraživanje pokazuje da saradnja između institucija i organizacija postoji, posebno u kriznim situacijama i pojedinačnim akcijama, ali da nije dovoljno sistematizovana i često zavisi od ličnih kontakata i inicijative pojedinaca.

Potrebno je uspostaviti redovan, neutralan i praktičan mehanizam saradnje Grada Novog Pazara, Centra za socijalni rad, humanitarnih organizacija i drugih relevantnih pružalaca podrške. Fokus treba da bude na informacijama o programima, uočenim potrebama, hitnim situacijama i dogovorenim narednim koracima, a ne na stvaranju nove velike administrativne strukture.

2

Organizovati obuku humanitarnih organizacija o sistemu socijalne zaštite

Humanitarne organizacije često imaju neposredan kontakt sa građanima koji ne poznaju svoja prava ili ne znaju kojoj instituciji treba da se obrate. Istovremeno, same organizacije ne raspolažu uvek potpunim informacijama o pravima, lokalnim socijalnim uslugama, kriterijumima i procedurama.

Obuke treba da obuhvate prava, lokalna davanja, socijalne usluge, osnovne kriterijume, dokumentaciju, način upućivanja i zaštitu ličnih podataka. Cilj je da OCD budu pouzdane tačke informisanja i upućivanja, bez preuzimanja stručnih funkcija CSR-a.

3

Unaprediti i redovno ažurirati javni vodič kroz prava, usluge i programe podrške

Jedna od prepreka pristupu socijalnoj podršci jeste nedostatak jednostavnih, razumljivih i lako dostupnih informacija. Grad Novi Pazar već ima javno dostupan Informator za ostvarivanje prava i usluga socijalne zaštite.

Postojeći resurs treba sadržajno i vizuelno unaprediti i redovno ažurirati, tako da građanima na jednom mestu pruža aktuelne informacije o pravima, uslugama, kriterijumima, dokumentaciji, kontaktima i načinu prijave. Posebno je važna pojednostavljena verzija dostupna digitalno i u štampanom obliku.

4

Uspostaviti jednostavan protokol za upućivanje korisnika

Istraživanje pokazuje da se upućivanje korisnika između organizacija i institucija često zasniva na ličnim poznanstvima i neformalnim kontaktima. Takav način nije dovoljno predvidiv niti jednako dostupan svim građanima.

Protokol treba da definiše kontakt-osobe, osnovni način komunikacije, minimalne informacije potrebne za upućivanje, potvrdu da je slučaj primljen i postupanje kada prvi kontaktirani akter nije nadležan. Razmena podataka mora biti ograničena na minimalno potrebne informacije, uz zaštitu privatnosti korisnika.

5

Proširiti dostupnost, obim i kvalitet socijalnih usluga

Nalazi ukazuju da pojedine socijalne usluge postoje, ali da njihov kapacitet i obuhvat nisu uvek dovoljni u odnosu na prepoznate potrebe građana, posebno kod usluga koje zahtevaju kontinuirani terenski rad i u udaljenim područjima.

Grad treba da proceni odnos između postojećih kapaciteta i stvarnih potreba, poveća broj korisnika, intenzitet i kontinuitet podrške tamo gde je potrebno, unapredi teritorijalnu dostupnost i razmotri postepeno uvođenje usluga koje trenutno nedostaju. Posebno je važno redovno pratiti kvalitet, obuhvat i iskustva korisnika.

6

Analizirati mogućnosti organizacionog rasterećenja Centra za socijalni rad

Centar za socijalni rad obavlja veoma širok spektar stručnih, upravnih i administrativnih poslova, dok raspoloživi kapaciteti nisu uvek dovoljni u odnosu na njihov obim i složenost.

Potrebna je posebna stručna analiza koja bi uporedila postojeći model, mogućnost proširenja pojedinih službi, angažovanje dodatnih licenciranih pružalaca i eventualne drugačije organizacione modele za lokalne socijalne usluge. Odluka treba da bude zasnovana na pravnoj, finansijskoj i organizacionoj proceni.

7

Razvijati programe osnaživanja korisnika

Jednokratna materijalna i finansijska pomoć važna je u kriznom trenutku, ali ponavljanje iste pomoći kod dela korisnika ne mora dovesti do dugoročnije promene položaja.

Kod radno sposobnih korisnika, kada postoje realni uslovi, treba razvijati pilot-programe koji kombinuju privremenu sigurnost sa obukama, zapošljavanjem, mentorstvom ili opremom za rad. Za korisnike koji se objektivno ne mogu ekonomski osamostaliti prioritet ostaju materijalna sigurnost, kontinuirane usluge, nega i dostojanstven život.

8

Jačati profesionalne kapacitete humanitarnih organizacija

Humanitarne organizacije imaju važnu ulogu zahvaljujući terenskom radu, fleksibilnosti i poverenju zajednice, ali istraživanje ukazuje i na ograničenja u ljudskim, stručnim i administrativnim kapacitetima.

Prioritetne oblasti su procena potreba i izbor korisnika, dokumentovanje većih intervencija, finansijsko upravljanje, zaštita podataka, bezbednost volontera, etičko predstavljanje korisnika, praćenje rezultata, upravljanje projektima i saradnja sa javnim institucijama. Zajedničke obuke mogu istovremeno jačati stručnost i međusobno poverenje.

9

Unaprediti transparentnost i javno izveštavanje

Poverenje građana i donatora predstavlja jedan od najvažnijih resursa humanitarnih organizacija. Visok nivo poverenja treba da bude praćen jasnim procedurama i odgovornim javnim izveštavanjem.

Minimalni javni izveštaj može sadržati cilj, trajanje, iznos prikupljenih sredstava ili količinu pomoći, broj korisnika, osnovne kriterijume, glavne troškove i rezultat aktivnosti. Transparentnost ne treba poistovećivati sa objavljivanjem fotografija i ličnih okolnosti korisnika; zaštita privatnosti i dostojanstva mora biti sastavni deo odgovornosti.

Nisu svi građani sa izraženim potrebama jednako vidljivi institucijama i organizacijama. Posebno su izloženi stariji samci, slabo pokretne osobe, građani bez porodične podrške i stanovnici udaljenih naselja.

Potrebno je razvijati aktivnije mehanizme terenskog prepoznavanja potreba kroz saradnju sa zdravstvenim i obrazovnim ustanovama, mesnim zajednicama, OCD i drugim lokalnim akterima. Cilj nije stvaranje neformalnih spiskova, već da građanin koji ne može sam da se obrati sistemu ipak bude prepoznat, informisan i povezan sa odgovarajućom podrškom.

Organizacije civilnog društva kroz terenski rad dolaze do informacija o potrebama građana koje ne moraju uvek biti dovoljno vidljive kroz institucionalne evidencije.

Relevantne OCD treba redovnije uključivati u konsultacije, procenu potreba, planiranje novih usluga i razmatranje lokalnih prioriteta. Njihov doprinos ne treba da zameni zvanične podatke i stručne procene, već da ih dopuni iskustvima iz neposrednog rada sa građanima.

Broj podeljenih paketa, korisnika ili realizovanih aktivnosti pokazuje obim rada, ali sam po sebi ne pokazuje da li je došlo do promene u položaju korisnika.

Kod većih i dugoročnijih programa potrebno je uvesti jednostavno i proporcionalno praćenje ishoda. Praćenje ne treba uvoditi za svaku malu jednokratnu pomoć; njegov obim treba prilagoditi veličini, trajanju i cilju programa kako dodatna administracija ne bi postala nesrazmerna samoj intervenciji.

5. Prioriteti za početak sprovođenja

Sve preporuke važne su za dugoročnije unapređenje podrške, ali nisu jednako zahtevne niti ih je moguće sprovesti istovremeno. Izdvajaju se mere koje mogu predstavljati prvi praktičan korak i koje ne zahtevaju velike institucionalne promene.

#	Aktivnost	Ključni akteri	Očekivani rezultat
1	Obuka OCD o pravima, uslugama i procedurama	Grad, CSR, stručnjaci, OCD	Tačnije informisanje i upućivanje korisnika
2	Kontakt-osobe i osnovni protokol upućivanja	Grad, CSR, OCD	Brža komunikacija i manje prekida u upućivanju
3	Unapređenje javnog vodiča	Grad, CSR, OCD	Jasniji pregled dostupnih prava, usluga i programa
4	Redovni međusektorski sastanci	Grad, CSR, OCD i drugi pružaoci	Kontinuiranija saradnja usmerena na zadatke
5	Procena proširenja socijalnih usluga	Grad, CSR, licencirani pružaoci	Veći obuhvat i dostupnost usluga
6	Pilot-programi osnaživanja	OCD, NSZ, Grad, privreda	Povezivanje pomoći sa većom ekonomskom samostalnošću
7	Minimalni standardi transparentnosti i zaštite korisnika	Humanitarne organizacije	Veća odgovornost uz bolju zaštitu dostojanstva

Početna tačka

Prve četiri mere mogu biti pokrenute bez velikih institucionalnih ili budžetskih promena. One pre svega zahtevaju dogovor, stručno vreme, određivanje odgovornih osoba i spremnost aktera da postojeće informacije i znanje učine dostupnijim drugima.

6. Uloge ključnih aktera u sprovođenju preporuka

Sprovođenje preporuka zahteva učešće više aktera. Važnije je jasno definisati uloge i odgovornosti nego pokušavati da jedan akter preuzme centralnu poziciju u celom sistemu.

Grad Novi Pazar

- inicira i podržava međusektorski mehanizam saradnje;
- unapređuje vodič kroz prava, usluge i programe;
- procenjuje potrebe i planira razvoj socijalnih usluga;
- uključuje OCD u lokalno planiranje;
- pokreće analizu mogućnosti rasterećenja CSR-a.

Centar za socijalni rad

- stručno informiše o pravima, uslugama i procedurama;
- učestvuje u protokolu upućivanja i međusektorskim sastancima;
- doprinosi proceni potreba za proširenjem usluga;
- identifikuje organizaciona i kadrovska ograničenja.

Humanitarne organizacije i druge OCD

- prepoznaju korisnike i potrebe kroz terenski rad;
- informišu i usmeravaju građane prema institucijama;
- dostavljaju terenske uvide za lokalno planiranje;
- unapređuju transparentnost, zaštitu korisnika i praćenje rezultata.

Licencirani pružaoci socijalnih usluga

- doprinose povećanju obuhvata i kvaliteta lokalnih usluga;
- uključuju se u razvoj postojećih ili novih usluga u skladu sa standardima.

NSZ, obrazovne ustanove i privreda

- obuke, prekvalifikacije i podrška pri zapošljavanju;
- mentorstvo, praktična obuka i povezivanje sa poslodavcima;
- podrška opremom za rad kada je model opravdan.

Zdravstvo, škole, mesne zajednice i lokalni akteri

- pomažu u prepoznavanju manje vidljivih korisnika;
- upućuju građane prema odgovarajućoj podršci uz zaštitu podataka.

Donatori i lokalna privreda

- podržavaju hitne i razvojne programe;
- finansiraju obrazovanje, stipendije, osnaživanje i pilot-programe;
- doprinose razvoju kapaciteta OCD.

7. Naredni koraci

1

Dogovoriti zajednički početni sastanak ključnih aktera

Dogovoriti koje preporuke mogu odmah da se pokrenu, ko preuzima odgovornost i u kom roku se očekuje prvi rezultat.

2

Odrediti kontakt-osobe i način međusobne komunikacije

Napraviti jednostavnu, ažuriranu listu kontakt-osoba i jasno definisati način komunikacije.

3

Organizovati prvu zajedničku obuku

Obraditi prava, lokalne usluge, procedure, dokumentaciju, upućivanje korisnika i zaštitu ličnih podataka.

4

Razviti osnovni protokol upućivanja korisnika

Definisati kome se korisnik upućuje, koje informacije se dostavljaju, kako se potvrđuje prijem i kako se štite podaci.

5

Unaprediti informacije dostupne građanima

Ažurirati i pojednostaviti vodič tako da građanin brzo vidi pravo ili uslugu, kontakt, dokumentaciju i prvi korak u postupku.

6

Pokrenuti procenu obuhvata postojećih socijalnih usluga

Sagledati broj korisnika, teritorijalnu dostupnost, kadrovske kapacitete, kontinuitet i usluge koje nedostaju.

7

Nakon početnog perioda oceniti šta je sprovedeno

Proveriti realizovane mere i odlučiti koje aktivnosti nastaviti, unaprediti ili proširiti.

Princip sprovođenja

Poverenje i saradnja verovatnije se grade kroz uspešno sprovedene zajedničke zadatke nego kroz formalno uspostavljanje širokih struktura bez prethodnog iskustva zajedničkog rada.

8. Osnov i ograničenja preporuka

Preporuke neposredno su izvedene iz nalaza istraživanja „Međusektorska saradnja u pružanju podrške socijalno ugroženim građanima u Novom Pazaru“ i treba ih posmatrati u okviru metodološkog dometa tog istraživanja.

Empirijska osnova

Pet polustrukturisanih intervjua: tri predstavnika humanitarnih organizacija, jedan predstavnik lokalne samouprave i jedan stručnjak sa dugogodišnjim iskustvom u sistemu socijalne zaštite; dopunska anketa među 363 ispitanika; pregled relevantnih javno dostupnih institucionalnih, normativnih i stručnih izvora.

Preporuke ne predstavljaju konačan plan reforme lokalnog sistema socijalne zaštite niti unapred određuju konkretna institucionalna rešenja. Mere koje podrazumevaju proširenje socijalnih usluga, promene organizacionog modela, dodatno zapošljavanje ili nova budžetska izdvajanja zahtevaju dodatnu stručnu, pravnu, finansijsku i organizacionu procenu pre donošenja odluka.

Njihova vrednost je u tome što izdvajaju probleme i pravce delovanja koji se ponavljaju kroz različite izvore istraživanja i pretvaraju ih u konkretne predloge za lokalne aktere. Preporuke treba posmatrati kao osnov za dalji dijalog, planiranje i postepeno uvođenje praktičnih promena.

9. Zaključna poruka

Novi Pazar već raspolaže važnim resursima za podršku socijalno ugroženim građanima, institucijama, organizacijama civilnog društva, stručnim ljudima, volonterima, donatorima i razvijenom solidarnošću u zajednici. Ključni izazov nije odsustvo aktera, već nedovoljna dostupnost pojedinih usluga, ograničeni kapaciteti i nedovoljno razvijeno povezivanje različitih oblika podrške.

Unapređenje lokalnog odgovora zato ne treba zasnivati samo na boljoj saradnji. Potrebno je istovremeno jačati postojeće socijalne usluge, povećavati njihov obuhvat i dostupnost, razvijati nove usluge tamo gde postoje prepoznate potrebe, unapređivati kapacitete institucija i organizacija i građanima olakšati pristup pravima i podršci.

Humanitarne organizacije u tom sistemu imaju važnu dopunsku i posredničku ulogu. Njihova fleksibilnost, terenski rad i blizina građanima mogu pomoći u prepoznavanju potreba i povezivanju korisnika sa drugim oblicima podrške, ali ne mogu zameniti prava, stručne postupke i kontinuirane usluge formalnog sistema socijalne zaštite.

Krajnji cilj svih preporuka

Da građanin koji se nađe u stanju socijalne potrebe lakše dođe do odgovarajuće informacije, prava, usluge ili drugog oblika podrške i da ne ostane između institucija, organizacija i različitih sistema pomoći.

Najrealniji put ka promeni jeste postepeno sprovođenje konkretnih i merljivih koraka. Određivanje kontakt-osoba, zajedničke obuke, jednostavniji protokol upućivanja, unapređenje vodiča kroz prava i usluge i procena potreba za proširenjem socijalnih usluga mogu predstavljati početak šireg procesa unapređenja lokalnog sistema podrške.

10. O projektu

Dokument sa preporukama izrađen je u okviru projekta „Zajedno za prava i podršku: Zajednički glas ka pristupačnijoj socijalnoj zaštiti“, u okviru kojeg je sprovedeno i istraživanje „**Međusektorska saradnja u pružanju podrške socijalno ugroženim građanima u Novom Pazaru**“.

Projekat je usmeren na unapređenje dostupnosti socijalne zaštite i jačanje učešća građana i organizacija civilnog društva u prepoznavanju potreba, razmatranju postojećih politika i formulisanju predloga za unapređenje lokalnog sistema podrške.

Poseban fokus je na tome da rezultati istraživanja ne ostanu samo na nivou analize, već da posluže kao osnov za razgovor sa lokalnim institucijama, organizacijama civilnog društva i drugim relevantnim akterima o konkretnim mogućnostima unapređenja podrške socijalno ugroženim građanima.

Istraživanje je izrađeno kao deo programa podrške „EU Resurs centar za civilno društvo u Srbiji“, koji sprovodi Beogradska otvorena škola sa partnerima uz podršku Delegacije Evropske unije.

Veza sa istraživanjem

Za detaljniji prikaz metodologije, nalaza, zaključaka, tabela, grafikona i korišćenih izvora potrebno je koristiti celokupan istraživački izveštaj.

NVO Svetionik:

Šabana koče 11, 36300 Novi Pazar, Srbija

Internet:

www.svetionik.rs

U ime izdavača:

Mirza Aličković

Ova publikacija je izrađena kao deo programa „EU Resurs centar za civilno društvo u Srbiji“, koji sprovodi **Beogradska otvorena škola** sa partnerima uz podršku Delegacije **Evropske unije**. Publikacija je objavljena uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za njenu sadržinu odgovorna su isključivo udruženja „Svetionik“ i „ReAkt“ i ona nužno ne odražava stavove Evropske unije.